

Oponentský posudek rigorózní práce Mgr. Jana Suchana *Proměny profese pracovníka zpravodajské směny v Československém/ Českém rozhlasu*
IKSŽ, FSV UK v Praze

Mgr. Jan Suchan předložil práci, která je pečlivě zpracovaná, kvalitně napsaná a svým způsobem objevná. Zpravodajská směna nebývá totiž obvykle středem pozornosti nejen v akademickém prostředí a při sledování jednotlivých specifik rozhlasové práce, ale není zásadním středem pozornosti ani v samotném rozhlasu jako celku. Jak ostatně dokládá předložená práce, nebyla jím v zásadě nikdy od svého vzniku po druhé světové válce, kdy se Československý rozhlas rozhodl mít své vlastní zpravodajství. Nad prací směnařů, editorů, písafek a dalších profesí, vždy převládl větší zájem o exkluzivnější místa v rozhlasu jako jsou redaktoři, komentátoři, dokumentaristé apod. Práce Jana Suchana nicméně ukazuje, že to byl a je do velké míry pohled mylný a je tedy jen a jen dobře, že tato práce vznikla.

Na práci Jana Suchana si velmi cením toho, že ji vystavěl na třech základních pilířích – velmi poctivě odvedené rešerši sekundární literatury a na práci s archivem, na velkém celku rozhovorů s rozhlasovými pracovníky na vybrané téma a na schopnosti napsat odbornou práci čtivě a poutavě. Zpracování a pojetí práce tak skutečně nelze mnoho vytknout.

Práce mapuje přístup rozhlasu ke zpravodajství od zahájení vysílání v roce 1923 až de facto do současnosti. V tom je její pozitivum, protože si tak můžeme na velké ploše dovolit sledovat vývoj jedné dílčí rozhlasové profese, zpravodajské směny, a změn v jejích rutinách, organizaci, pojetí, ideologickém (ne)zatížení či technickém vybavení. Jan Suchan možná místy až příliš v textu podléhá vyprávěním pamětníků, ale rozumím zcela tomu, že z tak obsáhlého konvolutu pamětnických rozhovorů, který se mu podařilo na toto dílčí téma shromáždit, nešlo tak docela nečerpat v zásadnějším rozsahu. Pro dominantnější využití pamětnických rozhovorů hovoří také neexistence relevantního vnitroredakčního archivu nebo jen jeho útržkovitost, takže dost dobře nepokryje tak velké období, jaké práce sleduje. Jan Suchan navíc velmi umírněně s takto získanými výpověďmi pracuje; většinou svá tvrzení dokládá několika shodnými výpověďmi pamětníků, takže je lze brát za svým způsobem relevantní výpověď. Především se to týká míst, kde se práce věnuje tématům jako zpravodajská směna a cenzura nebo nutnost členství v KSČ pro směnaře. Z těchto pasáží vyplývá obecnější poznání pro stav, v jakém se nacházel rozhlas, potažmo profese novináře v Československu v druhé polovině 20. století, v době mocenské dominance KSČ. Z textu tak vyplývá nejen to, jak cenzura v rozhlasu na poli zpravodajství fungovala, ale také to, že de facto byla její role marginální – směnaři sami věděli, co mají dělat. Proto se také, co se zpravodajské směny týče, najde jen minimum případů, kdy cenzurní úřad musel zasahovat. Stejně tak dopadá sledování nutnosti vstoupit do řad KSČ, pokud chtěl novinář vykonávat práci v rozhlasové zpravodajské směně. Většina z nich to brala jako samozřejmost, se kterou neměli problém – buď už členy KSČ byli dříve nebo se jimi stali, případně, na pár výjimek, se jimi nestali, ale nátlak na ně v tomto ohledu nebyl nijak masivní. Také zde se ukazuje slabé postavení, jaké měla zpravodajská směna v očích vládnoucí moci.

Právě shromáždění pamětnických výpovědí, které dokreslují vývoj zpravodajské směny od roku 1945 do současnosti je velkou devízou předložené práce (zvláště jejich včlenění v kompletním přepisu do příloh práce). Ukazuje se tu nejen zpravodajská směna v historickém kontextu, ale také její současné problémy a také budoucnost. Zatímco na počátku 50. let, v době, kdy směna jako taková se v rozhlasu teprve usazovala coby svého druhu novinka, dnes o ní pracovníci rozhlasu hovoří v souvislosti s nástupem internetu, digitalizace a sociálních médií. Hovoří o ní a její budoucnosti mnohem profesionálnějším jazykem, ovšem s menším lidským zaujetím, než tomu je nakonec u pamětníků z 50., 60., ale také 70. a 80. let minulého století, což je pochopitelné (i když jde občas o stále stejné postavy rozhlasové minulosti a současnosti). Myslím, že by tato práce mohla být přínosná mimo jiné právě pro odpovědné pracovníky rozhlasu (a to nejen toho Českého), kteří by se v ní mohli inspirovat pro své další úvahy o budoucnosti rozhlasového zpravodajství, jeho

možnostech, organizaci i využití. Inspirací pro ně mohou být například kapitoly věnované zaučování elévů do práce směnaře a jejich následné další uplatnění v rozhlasu.

Právě v závěrečných kapitolách, kde se Jan Suchan věnuje vývoji zpravodajské směny po roce 1989 (a to nejen v ČRo, ale také v privátních rádiích), se ovšem ukazuje patrně jediné úskalí této práce – autor jakoby zde rezignoval na větší míru kritičnosti, a omezuje se „jen“ na velmi zevrubný, mnohé vystihující popis vývoje. Zpravodajská směna se tu ocitá jakoby v kruhu, kdy měněna a přetvářena novými a novými vedoucími, šéfredaktory, manažery a dalšími vedoucími činiteli rozhlasu a potažmo Radiožurnálu nakonec (znovu) hledá své kořeny, tradice a rutiny, o které byla do velké míry připravena po roce 1989 ve snaze pracovat v nových podmínkách nově a také vlivem personálních změn v devadesátých letech, kdy do rozhlasu i do směny jako takové přišli lidé bez praxe, kontextu, bez znalosti specifík rozhlasu jako média a bez ochoty navázat na dosavadní tradici.

Tento rozpolcený stav tvorby rozhlasového zpravodajství dobře ilustrují dva výroky jednoho ze současných vedoucích pracovníků ČRo, který na jednu stranu tvrdí, že mnohé zprávy lze jednoduše zpracovat přímo v newsroomu a „není potřeba mít všude reportéra s mikrofonom, jak to bylo dříve zvykem“ (rozhlasovou práci zde tedy eliminuje na svého druhu agenturní zpravodajství, jaké ale může poskytovat mnoho médií a agentur), a na druhou stranu konstatuje, že zpravodajská směna je klíčová v tom, aby rozhlas naplnil „teoretickou poučku, že rádio je nejrychlejším médiem.“ Aby tomu tak ale bylo, musí mít na místě ale právě svůj mikrofón, svého reportéra a vysílat živě – jinak jej dnes předběhnou zpravodajské servery. Specifika rozhlasové zpravodajské práce tedy nelze eliminovat, ale naopak je třeba je rozvíjet – právě tato specifika dávají šanci vyniknout v jinak unifikovaném a monolitickém zpravodajském toku, který nás dnes obklopuje. Práci Jana Suchana by tedy v tomto ohledu podle mne slušela o poznání větší kritičnost nebo alespoň snaha nastínit vlastní pohled na problematiku zpravodajské směny v historické perspektivě, jak se o ni svou prací pokusil.

Závěrem snad už jen konstatování, že předloženou práci pokládám i přes uvedené dílčí výtky za velmi solidní a že rozsahem i obsahem podle mého mínění zcela odpovídá nárokům na obdobné práce kladeným. Proto ji doporučuji k ohajobě.

PhDr. Martin Groman, Ph.D.

Praha 13. 10. 2014